

Odeljenje za ljudska prava i zajednice

Sektor za nadgledanje pravnog sistema

**PRIMENA MERA PRITVORA U KRIVIČNIM POSTUPCIMA NA
KOSOVU:
SVEOBUH VATAN PREGLED I ANALIZA PREOSTALIH ZABRINUTOSTI**

–I deo–

septembar 2009.

Sadržaj

REZIME IZVEŠTAJA.....	1
I. UVOD.....	2
II. PRAVNI OKVIR.....	2
III. ZAHTEVI ZA PRITVOR I PRETRES ZA IZRICANJE MERE PRITVORA.....	4
A. Vreme održavanja pretresa za izricanje mere pritvora.....	4
B. Zakasnele policijske prijave.....	6
C. Neobrazloženi zahtevi tužilaca za određivanje pritvora.....	7
D. Loš učinak branioca.....	10
E. Neodržavanje saslušanja o pritvoru u nekim slučajevima.....	12
IV. OBRAZLOŽENJE REŠENJA O PRITVORU.....	15
V. POGREŠNO ODREĐIVANJE PRITVORA U SKRAĆENIM POSTUPCIMA.....	15
VI. DUŽINA TRAJANJA PRETPRETRESNOG PRITVORA.....	17
VII. OSTALA KRŠENJA KOJA SU U VEZI SA PRITVOROM.....	20
VIII. SITUACIJA U SEVERNIM OPŠTINAMA REGIONA MITROVICĚ/MITROVICE	20
IX. ZAKLJUČAK.....	23
X. PREPORUKE.....	24

REZIME IZVEŠTAJA

Ovaj izveštaj zasnovan je na direktnom praćenju i analizi 125 predmeta koji su obuhvatali postupke određivanja sudskog pritvora u kosovskim opštinskim i okružnim sudovima u periodu od devet meseci.¹ Izveštaj takođe analizira neke predmete i situacije koje su se desile izvan perioda izveštavanja ukoliko su data pravna pitanja dovoljno značajna ili izazivaju posebno ozbiljnu zabrinutost u sferi ljudskih prava.

Gledano u celosti, Misija OEBS-a na Kosovu (OEBS) utvrdila je da, uprkos nekim poboljšanjima, postupci određivanja sudskog pritvora na Kosovu i dalje ne ispunjavaju međunarodne standarde.

Važeći zakon na Kosovu je moderan, u skladu sa ljudskim pravima, i sa nekim izuzecima,² jasan. Problemi ostaju, međutim, u načinu na koji se zakon sprovodi od strane različitih institucionalnih aktera koji igraju ulogu u sudskom pritvoru, odnosno policije, tužilaca, sudija i branilaca. Neadekvatna primena domaćeg zakona i međunarodnih standarda ljudskih prava dovodi do čestih prekršaja prava okrivljenog na slobodu i svaki od uključenih aktera deli odgovornost za ove prekršaje, u manjem ili većem obimu.

OEBS je utvrdio da policijski službenici ponekada ne uspevaju da uruče policijske izveštaje tužiocima bez odlaganja, ostavljajući istima kratak vremenski period da sastave adekvatno obrazložene zahteve za pritvor. Tužioci veoma često ne uspevaju da potkrepe svoje zahteve za pritvor dovoljnim razlozima, i povremeno se isuviše oslanjaju na pritvor čak i u situacijama u kojima se druge, manje restriktivne mere (kao što su kućni pritvor, zadržavanje u policijskoj stanici, kaucija itd.) čine dovoljnim za odgovarajuće sprovođenje istraga. Sudovi često izriču meru pritvora čak i kada činjenice predmeta možda ne zahtevaju sudski pritvor a većina presuda o pritvoru sadrži šturo i apstraktno obrazloženje. Branioci puno puta ne uspevaju na efektivan način da ulože prigovor na potrebu za sudskim pritvorom, na ovaj način ne uspevajući da revnosno odbrane pravo svojih klijenata na slobodu.

Stoga, uprkos tome što je dobro zaštićeno važećim međunarodnim i domaćim pravom, pravo na slobodu i dalje je ugroženo na Kosovu usled loše primene zakona. Institucionalni akteri uključeni u postupke za izricanje mera pritvora, posebno javni tužioci i sudije, trebalo bi opreznije da štite pravo na slobodu i da posežu za sudskim pritvorom samo kada je to striktno neophodno i u potpunom skladu sa zahtevima zakona.

¹ Period izveštavanja je bio od 1. januara – 30. septembra 2008. Nagledanje se takođe nastavilo, iako manje intenzivno, i izvan perioda izveštavanja u skladu sa OEBS-ovim mandatom za monitorisanje sudskih postupaka.

² Jedan ovakav izuzetak jeste nekonzistentnost člana 14(2) Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova proglašenog Uredbom UNMIK-a br. 2003/26, od 6. jula 2003, sa posledičnim izmenama (PZKPK) – koji propisuje da uhapšenik treba da bude izveden pred sudiju u roku od 72 sata – sa članom 212(4) PZKPK (izmenjenog i dopunjenog 22. decembra 2008) – koji zahteva da uhapšeno lice bude izvedeno pred sudiju u roku od 48 sati, ili da u suprotnom bude pušteno.

I. UVOD

Od 2000. godine, OEBS je posvetio posebnu pažnju načinu na koji se pritvor primenjuje tokom krivičnih postupaka na Kosovu. Sudski pritvor predstavljao je tematski fokus aktivnosti nadgledanja ljudskih prava od strane OEBS-a kako zbog prevashodnog značaja prava lica na slobodu tako i zbog toga što međunarodna tela za nadgledanje konstantno i dosledno dokazuju da prekršaji ovog osnovnog ljudskog prava nažalost predstavljaju čestu pojavu širom sveta.³

OEBS je u nekoliko navrata naveo u svojim izveštajima različite zabrinutosti koje prate primenu sudskog pritvora na Kosovu.⁴ U svom *Pregledu sistema krivičnog pravosuđa na Kosovu* za 2004. OEBS je utvrdio da kosovski sudovi nisu uspevali na adekvatan način da obrazlože svoje prvobitne presude o pritvoru i da uzmu u obzir alternative za pritvor; nije postojala jednoobraznost u utvrđivanju vremena otpočinjanja produžetka pritvora; i da sudovi nisu pokazali posebnu revnosnost u bavljenju pitanjima pritvora i po svemu sudeći nisu znali da adekvatno rešavaju *habeas corpus* tužbene zahteve.⁵

Ovaj izveštaj ocenjuje obim u kome su relevantni akteri reagovali na prethodno navedene probleme i nedostatke. Izveštaj istražuje važeće međunarodne standarde ljudskih prava⁶ i kosovsko domaće pravo koje uređuje primenu pritvora u krivičnim postupcima. Imajući u vidu ovaj okvir, izveštaj ocenjuje način na koji su sudovi primenjivali pritvor u praksi. U izveštaju je utvrđeno da iako je ostvaren određen napredak tokom proteklih nekoliko godina, nažalost i dalje ostaju mnogi nedostaci u načinu na koji se pritvor primenjuje tokom krivičnih postupaka na Kosovu.

II. PRAVNI OKVIR

Svi pritvori zadiru u osnovna ljudska prava: pravo na slobodu i bezbednost lica.⁷ Lična sloboda predstavlja uslov koji bi svako lice trebalo uopšteno da uživa i bilo koje ograničenje slobode uvek bi trebalo da bude samo u izuzetnim slučajevima, da je objektivno obrazloženo i primenjeno na što je moguće kraći vremenski period.

³ Savet UN-a za ljudska prava, *Izveštaj Radne grupe za samovoljni pritvor*, A/HRC/10/21 (16. februar 2009), stav 45.

⁴ Pogledajte, na primer, Izveštaj SNPS-a za Kosovo. Preispitivanje sistema krivičnog pravosuđa (april 2003–oktobar 2004). Krivična dela, pritvor i kažnjavanje.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Međunarodno pravo upotrebljeno kao izvor upućivanja u pravnoj analizi ovog izveštaja jeste ECHR, posebno član 5 sa pravom na slobodu i bezbednost, i relevantno precedentno pravo ECtHR-a koje tumači to pravo. ECHR je odabran kao izvor upućivanja kako zbog toga što je neosporno najnapredniji sistem zaštite ljudskih prava u svetu tako i zbog toga što je ova konvencija direktno primenjiva na Kosovu (pogledajte Uredbu UNMIK-a 1999/24 o važećem zakonu na Kosovu, stav 1.3.(b); pogledajte Uredbu UNMIK-a 2001/9 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, stav 3.2(b); pogledajte takođe članove 22(2) i 53 kosovskog Ustava).

⁷ Član 9(1), Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima; član 5(1), Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda; član 13(1) PZKPK. Član 29 Ustava Kosova.

Evropski sud za ljudska prava (ECtHR), više puta je izjavio da se pravo na slobodu, zajedno sa pravom na život, slobodu od torture i lošeg postupanja, i slobode kretanja nalaze "na prvom nivou osnovnih prava za zaštitu fizičke bezbednosti pojedinca [...] i budući da je to tako njegov značaj je ogroman."⁸

Bilo kakvo lišavanje slobode može takođe direktno uticati na uživanje drugih prava lica kao što je pravo na privatan život, slobodu okupljanja, ili slobodu kretanja i može takođe dovesti pojedinca u ugroženi položaj i izložiti ga riziku od lošeg postupanja.⁹ Stoga bi, organi reda i mira i pravosuđa trebalo uvek brižljivo da razmotre ova pitanja u svakom slučaju prilikom izricanja sudskog pritvora. Štaviše, potreba za izricanjem pritvora trebalo bi uvek da bude uravnotežena sa osnovnim pravom lica da bude smatran nevinim sve dok ne bude dokazana njegova/njena krivica.¹⁰

Odražavajući vrhunski značaj prava na slobodu, međunarodne konvencije o ljudskim pravima i zakoni o krivičnom postupku u demokratskim društvima uspostavljaju sistem čvrstih garancija za sva lica lišena ovog osnovnog prava. Policijski službenici, javni tužioc i sudije moraju pažljivo primenjivati ove proceduralne garancije u praksi.

Sveukupna svrha normativnog okvira koji uređuje primenu pritvora tokom krivičnog postupka jeste da očuva pravo na slobodu i da se osigura da niko ne bude lišen slobode na samovoljan način.¹¹

Na Kosovu, pravni okvir koji sadrži pravo na slobodu sastavljen je od direktno primenjivih međunarodnih standarda o ljudskim pravima, kao i od odnosnog domaćeg zakonodavstva. Na međunarodnom nivou, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) navodi da bilo kakvo lišavanje slobode mora biti sprovedeno na osnovu i u skladu sa postupkom predviđenim domaćim zakonom (načelo zakonitosti).¹² Slično tome, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR) zahteva da lišavanje slobode bude sprovedeno u skladu sa zakonom, i isključivo u svrhe navedene u istom.¹³ Domaći važeći zakon o krivičnom postupku na Kosovu na sličan način propisuje da "Niko ne sme biti lišen slobode osim u slučajevima i u skladu sa postupcima predviđenim zakonom."¹⁴ Sudski pritvor može biti naložen u roku od 48 sati od hapšenja,¹⁵ tek nakon održavanja pretresa u prisustvu okrivljenog i njegovog branioca,¹⁶ i tek nakon ispunjavanja tri uslova iz sledećeg testa:

- postoji osnovana sumnja da je lice počinilo krivično delo;

⁸ Vidi *inter alia* *Musuc protiv Moldavije*, presuda ECtHR od 6. novembra 2007, stav 37.

⁹ Vidi Monica Macovei, Pravo na slobodu i bezbednost lica. Vodič za primenu člana 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima (Priručnik Saveta Evrope o ljudskim pravima (br. 5), 2002), strana 6.

¹⁰ Član 14(2) ICCPR; član 6(2) ECHR; član 3(1) PZKPK.

¹¹ Vidi *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Presuda ECtHR od 29. januara 2008, stav 66.

¹² Član 9(1) ICCPR.

¹³ Član 5(1) ECHR.

¹⁴ Član 13(1) PZKPK.

¹⁵ Član 212(4) PZKPK. Vidi takođe član 29(2) Ustava Kosova.

¹⁶ Član 282 PZKPK.

- postoji opasnost da će osumnjičeni: (i) pobeći ili njegov ili njen identitet ne može biti utvrđen; (ii) uništiti ili krivotvoriti dokaze, uticati na svedoke i povređene stranke ili saučesnike; ili (iii) ponoviti krivično delo; i
- alternativne nezatvorske mere koje su predviđene zakonom nisu dovoljne da se osigura prisustvo okrivljenog, uspešno sprovođenje postupka i spreči ponovno izvršenje dela.¹⁷

Dodatna garancija od posebnog značaja jeste da presude o pritvoru moraju sadržati detaljna obrazloženja o tome zašto je lišavanje slobode neophodno u konkretnim okolnostima predmeta.¹⁸ Na kraju, zakon takođe uključuje načelo “ništa više nego što je neophodno”, propisivanjem da “[bilo kakvo lišavanje slobode i posebno sudski pritvor u krivičnim postupcima moraju biti svedeni na najkraći mogući rok.”¹⁹ Sve ove zaštitne mere sadržane u kosovskom domaćem pravu odražavaju međunarodno priznate standarde o pravu na slobodu i bezbednost lica.

Treba napomenuti da bi mera kućnog pritvora, iako tehnički različita od sudskog pritvora, trebalo da se primeni u skladu sa istim proceduralnim standardima. Ovo opšte pravilo sadržano je kako u domaćem tako i u međunarodnom pravu.²⁰ Druge mere, alternative pritvoru, uređuju se manje striktnim postupcima.

Da se osigura da pravo na slobodu bude delotvorna zaštita na Kosovu, u potpunom skladu sa međunarodnim i domaćim zakonodavstvom, zakonske odredbe koje uređuju primenu pritvora tokom krivičnih postupaka moraju se striktno primenjivati u svim slučajevima.

III. ZAHTEVI ZA PRITVOR I PRETRES O IZRICANJU PRITVORA

A. Vreme održavanja pretresa za izricanje pritvora

Prema ECHR, “Svako ko je uhapšen ili pritvoren [...] mora brzo da bude izveden pred sudiju.”²¹ Evropska konvencija ne definiše izraz “brzo”, i ostavlja da konkretni vremenski rokovi budu utvrđeni u domaćem pravu.²²

Do decembra 2008, PZKPK je propisivao da svako lice koje je uhapsila policija mora da bude izvedeno pred pretpretresnog sudiju u roku od 72 časa ili da bude pušteno. Nakon

¹⁷ Član 281(1), stavovi (1-3), PZKPK.

¹⁸ Član 283(1) PZKPK.

¹⁹ Član 5(3) PZKPK.

²⁰ Za domaće pravo, pogledajte članove 278(7), 281(1) i 283(1), PZKPK, od kojih se sva tri smatraju povezanim. Za međunarodno pravo, pogledajte *Vachev protiv Bugarske*, Presuda ECtHR-a od 08. jula 2004, stav 64, koji navodi da kućni pritvor predstavlja lišavanje slobode i da bi stoga trebalo da bude primenjivano imajući u vidu sve proceduralne garancije predviđene članom 5 ECHR-a.

²¹ Član 5(3) ECHR-a.

²² ECtHR je naznačio, međutim, da bi policijsko hapšenje duže od četiri dana u načelu kršilo garanciju “da lice bude smesta izvedeno pred sudiju” koja je sadržana u članu 5(3) ECHR-a; neki izuzeci mogu biti prihvatljivi u vanrednim okolnostima, npr. kada je tehnički nemoguće da se uhapšenik brzo izvede pred sudiju (kao u slučajevima kada je uhapšen na moru itd.). Vidi *Brogan protiv UK*, Presuda ECtHR-a od 29. novembra 1988, stavovi 58-62.

nekim zakonodavnih izmena,²³ Zakon sada predviđa da pritvor lica uhapšenog od strane policije “ne može prekoračiti četrdeset osam sati od vremena hapšenja. Nakon isteka datog perioda, policija pušta pritvorenika, osim u slučaju da pretpretresni sudija naloži sudski pritvor.”²⁴ Izmena zakonodavstva koja je skratila maksimalnu dužinu policijskog zadržavanja sa 72 na 48 časova je dobrodošla iz perspektive ljudskih prava, pošto smanjuje vremenski period u kome uhapšeni pojedinac može biti držan u policiji, bez sudskog nadzora nad njegovim ili njenim stanjem.

OEBS je usredsredio svoje aktivnosti praćenja pretresa o pritvoru u prvih devet meseci 2008. godine, kada je pravilo od 72-časa i dalje bilo na snazi i, kao takvo, analizirano je poštovanje ovog pravila od 72-časa. Praćenje je otkrilo da je u velikoj većini slučajeva (preko 95%),²⁵ pritvor naređen u okviru pravno propisanog vremenskog okvira. Ovo je veoma zadovoljavajući rezultat i policija, tužioci i pretpretresni sudija bi trebalo da budu pohvaljeni za isto.

Manja odstupanja primećena su samo u izuzetnim slučajevima, gde je glavni krivac bila loša komunikacija između pretpretresnog sudije, tužioca i/ili branioca.

U jednom predmetu u kome je osumnjičeni uhapšen zbog legalizacije lažnog sadržaja²⁶ pred opštinskim sudom iz regiona Prizrena, koji je razmatran juna 2008., angažovani branilac na početku je obavешten od strane tužioca da će predmet proći kroz redovan postupak, što znači bez pritvora. Tužilac je nakon toga promenio mišljenje i odlučio da zahteva pritvor, ali očigledno o tome nije obavestio branioca. Kada je pretpretresni sudija pozvao branioca na pretres, isti se nalazio u drugoj opštini i bilo mu je potrebno dva sata da dođe na sud. Ovo je podrazumevalo ne samo traćenje vremena tužioca i pretpretresnog sudije, već je takođe u međuvremenu dovelo do isteka perioda policijskog hapšenja, tako da je nalog za pritvor, kada je na kraju izvršen, došao sat i po vremena nakon isteka maksimalnog dozvoljenog perioda za policijsko zadržavanje.

To da je ovaj period „neizvesnosti“ bio relativno kratak manje je važno, pošto Evropski sud za ljudska prava smatra da se radi o povredi prava na slobodu i onda kada je neka osoba zadržana u pritvoru samo 40 minuta nakon isteka zakonski propisanog perioda za

²³ Vidi član 5 Zakona o izmeni i dopuni Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova, br. 2003/26, objavljenog u Službenom listu br. 44 od 22. decembra 2008. Ono što vredi napomenuti, izmena je zaobišla član 14(2) PZKPK, koji nastavlja da navodi da bi bilo koje lice lišeno slobode trebalo da bude izvedeno pred sudiju u roku od 72 časa od hapšenja. Bez obzira na isto, pravilo od 48-sati utvrđeno izmenjenim članom 212(4) PZKPK trebalo bi da se smatra da ima prednost zbog toga što je doneto kasnije. Treba takođe napomenuti da Ustav Kosova zahteva u članu 29 da okrivljeni bude izveden pred sudiju u roku od 48 časova, istovremeno dajući pretpretresnom sudiji dodatnih 48 sati da odluči o pritvoru.

²⁴ Član 212(4) PZKPK.

²⁵ Ove statistike zasnivaju se na direktnom praćenju i analizi 125 predmeta od strane OEBS-a vezano za određivanje sudskog pritvora koji su vođeni pred kosovskim opštinskim i okružnim sudovima, između 1. januara 2008. i 30. septembra 2008.

²⁶ Član 334, Privremenog krivičnog zakona Kosova, proglašenog Uredbom UNMIK-a br. 2003/25, 6. jul 2003, sa naknadnim izmenama i dopunama (PCCK).

zadržavanje u pritvoru, jer je takav pritvor postao protivpravan.²⁷ Prema precedentnom pravu Evropskog suda za ljudska prava, na organima odgovornim za pritvor ostaje da brzo urede sve administrativne formalnosti i da preduzmu sve potrebne mere predostrožnosti da obezbede da ne bude prekoračeno dozvoljeno trajanje pritvora.²⁸ U gore navedenom slučaju, saslušanje za određivanje pritvora trebalo je da otpočne ranije a branilac je trebalo da bude blagovremeno obavešten o saslušanju za određivanje pritvora.

Generalno, nisu zapaženi veći problemi u pogledu zakazivanja saslušanja za određivanje pritvora u toku perioda kada je vršeno nadgledanje. OEBS je nastavio da prati saslušanja za određivanje pritvora, mada sa manje intenziteta, i nakon usvajanja novog 48-časovnog pravila za policijsko zadržavanje. Nesumnjivo je to da je skraćenje policijskog zadržavanja sa 72 na 48 časa primoralo organe javnog reda da brže deluju u slučajevima u kojima je potrebno da se odredi pritvor. Međutim, i pored prvobitne zabune oko toga koji standard treba primeniti,²⁹ izgleda da su se pripadnici Kosovske policije i tužioci dobro prilagodili novom 48-časovnom pravilu, i da nastavljaju da propisno poštuju zakonski predviđene rokove za privođenje sudiji lica lišenih slobode.

Trebalo bi pohvaliti policajce, tužioce i pretpretresne sudije za njihovo budno poštovanje propisanih pravila i izdavanje naloga za pritvor u okviru zakonski propisanog roka. Da se obezbedi da sudski pritvor uvek bude određen u roku od 48 časa od trenutka policijskog zadržavanja, saradnja između policije, tužilaca i pretpretresnih sudija trebalo bi da ostane na visokom nivou i, ako je to potrebno, da se poboljša.

B. Zakasnele policijske prijave

Da bi tužioci mogli da sastave adekvatno obrazložene zahteve za određivanje pritvora, trebalo bi da dobiju odgovarajuće policijske prijave što je pre moguće. OEBS je zabrinut što u nekoliko slučajeva koje je pratio, pripadnici Kosovske policije nisu blagovremeno dostavili primerak policijskog dosijea tužiocu.

²⁷ Vidi *K.-F. protiv Nemačke*, presuda ECtHR-a od 27. novembra 1997, stav 73.

²⁸ *Ibidem*, stav 72. Vidi i *Giulia Manzoni protiv Italije*, presuda ECtHR-a od 1. jula 1997, stav 25.

²⁹ Zabuna je nastala zbog činjenice da je Ustav Kosova, usvojen 15. juna 2008. godine, propisivao 48-časovno pravilo za privođenje pretpretresnom sudiji lica lišenih slobode, dok je PZKPK i dalje propisivao 72-časovno pravilo. PZKPK je izmenjen i dopunjen tek decembra 2008. god. i usklađen je sa 48-časovnim pravilom koje proizilazi iz Ustava (osim za član 14. PZKPK, koji je začudo ostao neizmenjen i koji i dan danas propisuje 72-časovno pravilo). Do izmene i dopune PZKPK decembra 2008. godine, Kosovska policija, tužioci i sudije nisu bili sigurni oko toga koje pravilo da poštuju: Ustavom propisano 48-časovno pravilo ili 72-časovno koje je propisivao PZKPK. U tom periodu, neki organi javnog reda i sudski zvaničnici poštovali su 48-časovno pravilo, uz argument da Ustav ima vrhovnu pravosnažnost i da obara sve sukobljene zakone, dok su drugi nastavili da poštuju 72-časovno pravilo uz argument da PZKPK prevladuje kao *lex specialis* nad Ustavom. U pokušaju da se reši ovakva zabuna i uskladi praksa oko prvobitnog zadržavanja, neki glavni okružni tužioci su izdali uputstva svim potčinjenim tužiocima u kojima su naložili poštovanje Ustavnog pravila; međutim, ta uputstva su ubrzo potom ukinuta, čekajući na odgovarajuću izmenu i dopunu PZKPK. Zabuna je konačno otklonjena decembra 2008. god. kada je izmenjen i dopunjen PZKPK i usklađen sa Ustavom propisanim 48-časovnim pravilom. Otada, ovo pravilo jednako poštuju svi pripadnici Kosovske policije, javni tužioci i pretpretresne sudije.

Na osnovu informacija koje ima OEBS, policija je tužilaštvu dostavljala slučajeve u proseku 46 časa nakon hapšenja – što je zadovoljavajući pokazatelj imajući u vidu da je u datom periodu nadgledanja na snazi bilo 72-časovno pravilo policijskog zadržavanja. Uprkos tome, OEBS je zapazio najmanje 15 slučajeva u kojima je policija tužiocima dostavljala slučajeve nekih deset sati pre isteka perioda prvobitnog zadržavanja. Osim toga, u najmanje tri praćena slučaja, tužiocima su podnošeni policijski izveštaji dva sata ili manje pre isteka policijskog pritvora.

U predmetu pred okružnim sudom u Pejë/Peći, policija je uhapsila okrivljenog pod sumnjom da je izvršio ubistvo³⁰ 17. avgusta 2008. god. policija je javnom tužilaštvu podnela krivičnu prijavu samo dva sata pre isteka policijskog zadržavanja. Tužilac je brzo sastavio zahtev za pritvor i okrivljeni je priveden prepretresnom sudiji sat i po kasnije. Ovo je neizbežno dovelo do povrede tadašnjeg 72-časovnog ograničenja za donošenje rešenja o pritvoru, pošto 30 minuta teško da su dovoljna za sudiju da održi saslušanje za određivanje pritvora i da donese odgovarajuće obrazloženo rešenje o pritvoru.

Kasno podnošenje policijskih prijava ostavlja tužiocima malo vremena da pažljivo preispitaju policijski dosije i podnesu zahtev za određivanje pritvora koji bi bio potkrepljen odgovarajućim i dovoljnim argumentima, zbog čega su primorani da podnose oskudno obrazložene zahteve za određivanje pritvora. U stvari, da bi se ispoštovali zakonom propisani rokovi, u takvim slučajevima tužiocima mogu podneti samo standardni zahtev na osnovu obrasca koji sadrži preformulaciju zakonskih osnova za pritvaranje i samo apstraktno obrazloženje. To, na drugoj strani, utiče na mogućnost branioca da delotvorno ospori potrebu za pritvaranjem, kao i kapacitet prepretresnog sudije da naloži pritvaranje uz dobro obrazloženo rešenje.

Sledstveno tome, policajci bi uvek trebalo da podnose svoje prijave tužiocima što je pre moguće i bez neopravdanog kašnjenja.

C. Neobrazloženi zahtevi tužilaca za određivanje pritvora

Prema međunarodnim standardima ljudskih prava, postoji pretpostavka da okrivljeni bude oslobođen dok čeka na suđenje.³¹ Evropski sud za ljudska prava smatra da se „pritvor može opravdati u datom slučaju samo ako postoje konkretni pokazatelji o stvarnom javnom interesu koji, bez obzira na pretpostavku nevinosti, nadmašuje pravilo poštovanja slobode pojedinca“.³² Samim tim, osim ako ne postoje relevantni i dovoljni razlozi da se naloži pritvaranje okrivljenog, njemu bi trebalo izreći blaže mere ili sprovesti istragu i suđenje sa slobode.

³⁰ Član 147. PZKPK.

³¹ Član 5(1) ECHR.

³² Vidi *Labita protiv Italije*, presuda ECtHR-a od 6. aprila 2000, stav 152.

Posledica ovog načela, koje se može nazvati „pretpostavka slobode“, jeste ta da je teret na javnim organima – i, konkretnije, na tužiocu – da dokažu da je pritvor neophodan u posebnim okolnostima slučaja. Ako tužilac ne dokaže tu potrebu, okrivljeni može biti oslobođen.

U skladu sa međunarodnim standardima, PZKPK predviđa da sudski pritvor može da naloži samo pretpretresni sudija na „pismeni zahtev“ javnog tužioca i nakon saslušanja.³³ Na saslušanju, javni tužilac mora da „navede razloge za njegov zahtev za određivanje sudskog pritvora“.³⁴

OEBS je zapazio da u nekim nadgledanim slučajevima tužioci nisu potkrepili „osnovanu sumnju“ da je okrivljeni izvršio krivično delo, a koja je prvi uslov koji ispituje pretpretresni sudija pre nego što naloži pritvor. Mnogi tužioci pristupaju elementu „osnovane sumnje“ samo u prolazu, bez iznošenja činjenica koje potkrepljuju osnovanu sumnju da je okrivljeni izvršio zločin, a svoje zahteve fokusiraju na postojanje tri uslova za određivanje pritvora prema članu 281 (1)2(i-iii) PZKPK.³⁵

Što se tiče tih uslova za određivanje pritvora (elementi predviđeni stavovima (i)-(iii) člana 281(1)2 PZKPK), OEBS je zapazio da u više od polovine nadgledanih slučajeva, tužioci nisu potkrepili svoje zahteve za određivanje pritvora odgovarajućim razlozima. Argumenti koje su iznosili tužioci često su bili nejasni, teoretski, apstraktni i formulacioni, i nisu ubedljivo i konkretno ukazivali na razloge zašto bi okrivljene u predmetnim slučajevima trebalo lišiti slobode.

Sledeće može poslužiti kao primer nedovoljno obrazloženih zahteva za određivanje pritvora:³⁶

U predmetu pred okružnim sudom u Pejë/Peći u kojem su upletena dva lica osumnjičena za neovlašćenu kupovinu, posedovanje, distribuciju i prodaju opasnih narkotika i psihoterapeutskih supstanci,³⁷ 30. juna 2008. godine, javni tužilac je podneo zahtev za određivanje sudskog pritvora uz sledeće obrazloženje: „Prvi pravni osnov opravdan je činjenicom da ako se gore navedeni okrivljeni oslobode postoji rizik da mogu pobeći i omesti normalno vođenje krivičnog postupka. Drugi pravni osnov opravdan je činjenicom da ako se okrivljeni oslobode, mogu uticati na svedoke... Treći pravni osnov opravdan je činjenicom da prema prirodi

³³ Vidi član 282(1). PZKPK.

³⁴ Vidi član 282(5) PZKPK. U praksi, u mnogim slučajevima tužioci svoje argumente iznose u korist određivanja pritvora u svojim zahtevima a zatim se jednostavno pozivaju na to na saslušanju za određivanje pritvora.

³⁵ Ovo je veoma česta pojava u regionu Pejë/Peći, na primer, kada tužioci obično podnose predlog za određivanje pritvora zajedno sa rešenjem za pokretanje istrage. Iako je ovo *per se* legitimno, OEBS je zapazio mnoge slučajeve kada tužioci u Pejë/Peći pristupaju pitanju osnovane sumnje u donošenju odluke da se pokrene istraga i pitanju tri osnova u zahtevu za određivanje pritvora. Međutim, ovo su dva različita akta a element osnovane sumnje bi trebalo jednako dobro dokazati i u zahtevu za određivanje pritvora.

³⁶ Osim ako to nije drukčije navedeno, svi prevodi su nezvanični.

³⁷ Član 229. PZKPK.

prekršaja, postoji mogućnost da ako se okrivljeni oslobode mogu ponoviti prekršaj ili izvršiti slično delo. Javni tužilac je razmatrao i druge mere ali je zaključio da je mera određivanja pritvora najadekvatnija mera za obezbeđivanje dokaza koji potkrepljuju osnovanu sumnju”.

U predmetu u kojem je okrivljeni optužen za kidnapovanje,³⁸ 16. marta 2006. godine, okružni javni tužilac u Gjilan/Gnjilanu podneo je zahtev za određivanje pritvora u kojem navodi da „postoji osnovana bojazan da ako se okrivljeni oslobodi on može da pobegne prelaskom kosovske granice bez ikakvih smetnji“. Pomenuti rizik od bekstva je ostavljen bez ikakvih potkrepljujućih činjenica, ali je srećom tužilac izneo i potkrepio druge osnove za određivanje pritvora.

U predmetu pred opštinskim sudom u Prizrenu, u kojem su dva lica optužena za krivično delo izazivanja opšte opasnosti³⁹ i protivpravno izbegavanje dužnosti,⁴⁰ 6. juna 2008. god. opštinski javni tužilac je podneo zahtev za određivanje pritvora u kojem je dato sledeće obrazloženje: „Razlozi za izdavanje naloga za određivanje pritvora sadržani su u odredbama člana 281, stav 1, podstav 1 i 2, tačke 2 (i) i (ii), uzimajući u obzir da postoji osnovana sumnja da su okrivljeni izvršili krivično delo, istražni postupak protiv njih je u toku i ako se okrivljeni oslobode mogu ometi napredovanje krivičnog postupka, to jest, mogu pobeći ili uništiti, sakriti, promeniti ili falsifikovati dokaze o izvršenom krivičnom delu stoga smatram da postoji dovoljno zakonskih razloga da se naloži određivanje pritvora za okrivljene“.

Gore navedeni primeri su reprezentativni uzorci velikog broja zahteva za određivanje pritvora koje su podneli kosovski tužioci. Oni ukazuju na to kako tužioci često samo preformulišu odredbe člana 281. PZKPK, a da ih ne povezuju sa posebnim okolnostima slučaja i da ne predstavljaju konkretne argumente koji ukazuju na to da je pritvaranje okrivljenih zaista neophodno. Na kraju, u samo nekoliko nadgledanih slučajeva tužioci su ubedljivo pokazali (ili argumentovali) da bi druge mere osim pritvora bile nedovoljne za ispunjenje iste svrhe kao sudski pritvor. To je, međutim, neophodan preduslov za primenu pritvora,⁴¹ i mora se stoga dokazati ubedljivo u svakom slučaju, zajedno sa drugim uslovima predviđenim zakonom.

Jedan od razloga zašto tužioci često ne podnose adekvatno obrazložene zahteve za određivanje pritvora mogao bi biti taj da policija ponekad kasno podnosi prijavu, blizu isteka roka za zadržavanje, zbog čega ne ostaje dovoljno vremena da se sastavi adekvatan zahtev.⁴² Osim toga, OEBS je zapazio da se neka kašnjenja mogu pripisati evidencijskoj

³⁸ Član 159. PZKPK.

³⁹ Član 291(1) PZKPK.

⁴⁰ Član 92(b), Uredba UNMIK-a 2004/1 o zakonu o carinama na Kosovu, 30. januar 2004.

⁴¹ Član 281(1)3. PZKPK.

⁴² U svakom slučaju, iako je puno puta zahtev za određivanje pritvora sastavljen istog dana kada je saslušanje održano, a policijska prijava takođe prosleđena tužiocu istog dana, javni tužilac mora da je bio upoznat sa potencijalnom potrebom da se odredi pritvor okrivljenom otprilike tri dana pre saslušanja, to jest u momentu kada je okrivljeni lišen slobode (vidi član 212(2) PZKPK), i samim tim tužilac je mogao da pokrene istragu ranije.

službi tužioca, kojoj je ponekad potrebno puno vremena da evidentira policijski dosije i prosledi ga nadležnom tužiocu; u takvom slučaju, unutrašnja organizacija tužilaštava – a ne policije, ili određenog tužioca – predstavlja problem. Uopšte, međutim, odgovornost za pripremu adekvatno obrazloženih zahteva za određivanje pritvora i dalje ostaje na tužiocima.

Sve u svemu, u većini slučajeva koje je pratio OEBS, tužioci nisu potkrepili svoje zahteve za određivanje pritvora sa dovoljnim činjeničnim podacima da bi opravdali potrebu za određivanje sudskog pritvora. Takođe, primećeno je da većina zahteva za produženje pritvora na sličan način nema odgovarajuće obrazloženje; u stvari, mnogi takvi zahtevi jednostavno upućuju na prvobitne zahteve za određivanje pritvora, bez bilo kakvog ili detaljnijeg obrazloženja o tome zbog čega je potrebno produženje pritvora.

Nedovoljno obrazloženje u zahtevima tužioca za određivanje pritvora otežava mogućnost braniocu da ospori potrebu za određivanje pritvora, i isto tako komplikuje zadatak pretpretresnog sudije da izda dobro obrazloženo rešenje kojim nalaže pritvaranje, ako je ono potrebno. Tužioci bi stoga trebalo da ulože napore da unaprede svoje veštine pisanja obrazloženja i trebalo bi da sve svoje zahteve za određivanje pritvora potkrepe odgovarajućim razlozima razrađenim uz konkretne činjenične okolnosti. Pošto teret dokazivanja da je pritvor neophodan ostaje na tužiocu i imajući u vidu pretpostavku u korist slobode, pretpretresne sudije bi trebalo da odbiju zahteve koji ne dokažu da postoji osnov za određivanje pritvora.

D. Slab učinak branilaca

PZKPK predviđa da za vreme saslušanja za određivanje pritvora okrivljeni mora uvek da ima pomoć branioca.⁴³ OEBS je zapazio da su sudovi ovo pravo ispoštovali u 97 % praćenih slučajeva, što je veoma zadovoljavajući ukupni rezultat.

U isto vreme, međutim, OEBS je zabrinut za kvalitet pravnog zastupanja koji je obezbeđen okrivljenima a kojima preti određivanje pritvora. U otprilike trećinu praćenih slučajeva, branioci nisu iskoristili dobro obrazložene argumente da bi osporili predlog tužioca za određivanje pritvora. U nekoliko slučajeva, argumenti odbrane sastojali su se od samo molbi upućenih sudiji da ne naloži pritvaranje njihovih klijenata, bez ubedljivih razloga.

Još više zabrinjava činjenica da se, u nekim praćenim slučajevima, branilac nije ni protivio predlogu tužioca za određivanje pritvora, već je na to pristajao.

U jednom predmetu pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, pretpretresni sudija je 28. februara održao saslušanje o pritvoru osumnjičenog za teško ubistvo.⁴⁴ Na saslušanju je branilac, koga je imenovao sud, izneo problem mogućeg

⁴³ Član 73(1)2. PZKPK.

⁴⁴ Član 147 PKZK.

mentalnog oboljenja okrivljenog ali se složio sa tužiocem da okolnosti i opasnost krivičnog dela opravdavaju pritvor za njegovog klijenta. Advokat se nije protivio pritvoru i nije predložio nikakvo alternativno rešenje koje uključuje medicinsko lečenje. Okrivljeni je morao sam da interveniše, te je izjavio da se ne oseća mentalno obolelim i da stavlja prigovor na pritvor. Određen je pretpretresni pritvor koji je kasnije produžen.

Treba pomenuti i da je OEBS uočio da je prosečan učinak advokata koje je imenovao sud bio slabiji od učinka branioca koje su izabrali okrivljeni.⁴⁵

Iako je tačno da teret dokazivanja pri utvrđivanju potrebe za pritvorom leži na tužiocima, branioci imaju presudnu ulogu u zaštiti prava pojedinca na slobodu, te treba da budu aktivni i efikasni u svojim naporima da pobiju argumente tužioca za traženje pritvora. Branioci nisu dužni da se slože sa svim predlozima tužioca, ali uvek treba da se trude da zastupaju interes svojih klijenata, a svoju dužnost vrše profesionalno i propisno.⁴⁶

Jedan od razlog zbog kojeg u više od trećine praćenih predmeta branioci nisu delotvorno pobili zahteve tužioca za pritvor jeste često ograničen rok koji se daje braniocima da se pripreme za saslušanje o sudskom pritvoru. OEBS je u nekoliko praćenih predmeta uočio da je sud imenovao branioca samo nekoliko minuta pre početka saslušanja o pritvoru. Braniocima su primerci odluke tužioca da započne istragu i zahteva za pritvor uručivani kada počne saslušanje. Na ovakav način branioci teško da imaju vremena da se pripreme i iznesu adekvatnu odbranu svojih klijenata. Međunarodni standardi ljudskih prava propisuju da svako ima pravo na odgovarajuće vreme i sredstva za pripremanje odbrane.⁴⁷ Na sličan način i PZKPK predviđa da „[o]krivljeni ima pravo na odgovarajuće vreme i sredstva za pripremanje svoje odbrane.“⁴⁸

Drugi problem je pristup koji se braniocu može ili ne može dati kada su u pitanju spisi tužioca, kako bi pripremio argumente za osporavanje odluke za pritvor. Da bi se braniocu omogućilo da delotvorno vrši svoje dužnosti, i da bi se osigurala ravnopravnost strana u postupku,⁴⁹ međunarodni standardi propisuju da odbrani treba dati pristup dokumentima u istražnim spisima, koja su presudna za delotvorno osporavanje zakonitosti pritvora.⁵⁰ Iako je ponekad potrebno da se neki delovi istražnih spisa drže u tajnosti zbog krivične istrage koja je u toku, poverljivost se ne može održavati na račun znatnog ograničenja prava

⁴⁵ Za više detalja videti Mesečni izveštaj SNPS o slabom učinku branioca koje imenuje sud, što utiče na pravo okrivljenog na suđenje i čime se krši obaveza propisnog postupanja branioca (januar 2009).

⁴⁶ Videti član 6. i 8, Kodeks profesionalne etike advokata, Kosovska advokatska komora, Prishtinë/Priština, 7. jul 2007 (Kodeks profesionalne etike).

⁴⁷ Član 6 ECHR. Ovaj osnovni uslov pravičnog suđenja, u slučaju saslušanja o pritvoru, treba tumačiti u vezi sa potrebom da se saslušanje o pritvoru održi što pre, u roku predviđenom zakonom.

⁴⁸ Član 12(1) PZKPK.

⁴⁹ U slučaju *Shishkov protiv Bugarske*, presuda ECtHR od 9. januara 2003, stav 77, Evropski sud daje pravno mišljenje da saslušanja o pritvoru „treba u principu da zadovolje, u najvećoj mogućoj meri u okolnostima istrage koja je u toku, osnovne zahteve pravičnog suđenja,“ uključujući i principe kao što su adversarijalni postupak i ravnopravnost strana u postupku.

⁵⁰ Videti *Musuc protiv Moldavije*, presuda ECtHR od 6. novembra 2007, stav 53.

odbrane, te se informacije kojima je važno pristupiti da bi se ocenila zakonitost pritvora moraju na odgovarajući način staviti na uvid advokatu osumnjičenog.⁵¹

Prema tome, tužioci i pretpretresne sudije treba da se pobrinu da braniocu bude omogućen pristup potrebnim dokumentima iz spisa predmeta, u meri u kojoj je to moguće dok je istraga u toku, kako bi delotvorno mogli da ospore potrebu za pritvorom. Braniocima treba što pre obavestiti i o planiranom saslušanju o pritvoru, kako bi imali vremena da se pripreme za njega. Zauzvrat, branioci svoje dužnosti treba da vrše propisno i odgovorno, a ne samo da iznose standardne i formulisane izjave.

E. Neodržavanje saslušanja o pritvoru u nekim slučajevima

Shodno međunarodnim standardima ljudskih prava, svako uhapšeno lice ima pravo da se „što pre dovede pred sudiju.“⁵² To znači da okrivljeni mora fizički da se pojavi pred sudiju, obično na „saslušanju“ o pritvoru.⁵³ Ovim se garantuje zaštita od policijskog maltretiranja i proizvoljnih tvrdnji državnih vlasti, a uhapšenom licu se daje prilika da uloži prigovor na svoje lišavanje slobode.⁵⁴

PZKPK sadrži slične odredbe. On predviđa da se pritvor može narediti tek nakon saslušanja,⁵⁵ da se uhapšeno lice mora dovesti pred pretpretresnog sudiju i da se mora obavestiti o svojim pravima;⁵⁶ da branilac mora biti prisutan na saslušanju;⁵⁷ i da okrivljeni mora imati priliku da reaguje na razloge tužioca za zahtevanje pritvora.⁵⁸

Uprkos ovim jasnim pravnim odredbama, OEBS je uočio da su u nekim slučajevima sudije naredile sudski pritvor bez saslušavanja okrivljenog ili njegovog branioca.

U jednom slučaju pred Opštinskim sudom u Vushtrri/Vučitrnu, policija je 18. jula 2008. uhapsila lice okrivljeno da je navodno počinilo tri krivična dela nanošenja lakših telesnih povreda.⁵⁹ Tužilac je 21. jula 2008. dao predlog za

⁵¹ Videti *Lamy protiv Belgije*, presuda ECtHR od 30. marta 1989, stav 29. Videti i *Garcia Alva protiv Nemačke*, presuda ECtHR od 13. februara 2001, stavovi 39-43.

⁵² Član 9(3) ICCPR-a i član 9(3) ECHR-a imaju skoro isti jezik: „Svako uhapšeno ili pritvoreno [po krivičnoj prijavi] lice, odmah se izvodi pred sudiju ili drugog službenika zakonom ovlašćenog da vrši sudsku vlast i ima pravo na suđenje u razumnom roku ili oslobađanje [...]“.

⁵³ Sudska praksa ECtHR-a jasno ukazuje da je „potrebno održati saslušanje“ kada tužilac zahteva pritvor uhapšenog lica (videti *Wloch protiv Poljske*, presuda ECtHR-a od 19. oktobra 2000, stav 126). Sud je utvrdio i povredu člana 5(3) Konvencije čak i kada je sud izdao nalog za hapšenje u prisustvu branioca, ali bez dovođenja okrivljenog pred sud (videti *McGoff protiv Švedske*, presuda ECtHR-a od 26. oktobra 1984, stav 27).

⁵⁴ Prema Evropskom sudu za ljudska prava, „Sama svrha člana 5 [jeste] da zaštiti pojedinca od samovoljnosti“ (*Kurt protiv Turske*, 15/1997/799/1002, presuda ECtHR-a od 25. maja 1998, stav 122).

⁵⁵ Videti član 282(1) PZKPK.

⁵⁶ Član 282(2) PZKPK.

⁵⁷ Član 282(3) PZKPK. Shodno članu 282(4) PZKPK, ako okrivljeni ne angažuje branioca, sud mu mora dodeliti branioca po službenoj dužnosti.

⁵⁸ Član 282(5) PZKPK.

⁵⁹ Član 153 PKZK.

uvođenje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja u zatvoru, koji je sadržavao i predlog za određivanje sudskog pritvora. Istog dana je tročlano sudsko veće, bez održavanja saslušanja u prisustvu okrivljenog i branioca, donelo odluku o određivanju jednomesečnog sudskog pritvora.

U jednom slučaju pred Okružnim sudom u Prizrenu, policija je 11. maja 2008. uhapsila lice okrivljeno za nanošenje teških telesnih povreda.⁶⁰ Tužilac je 14. maja 2008. podigao optužnicu koja je sadržala predlog za pritvor. Istog dana je tročlano sudsko veće odredilo sudski pritvor. Sud nije saslušao ni okrivljenog ni branioca.

U jednom slučaju pred Opštinskim sudom u regionu Prishtinë/Prištine, policija je 15. jula 2008. uhapsila lice osumnjičeno da je počinilo krivično delo teške krađe,⁶¹ uz nanošenje lakših telesnih povreda,⁶² i štete pokretnoj imovini.⁶³ Tužilac je istog dana ispitao okrivljenog i podigao optužnicu koja je sadržavala predlog za sudski pritvor. Veće opštinskog suda odredilo je jednomesečni sudski pritvor, bez saslušavanja uhapšenog ili branioca.

U jednom slučaju pred Opštinskim sudom u Prizrenu, policija je 4. januara 2008. uhapsila lice okrivljeno za navodni napad na službena lica tokom vršenja dužnosti.⁶⁴ Tužilac je 7. januara 2008. podigao optužnicu koja je sadržavala predlog da se naredi sudski pritvor. Sud je istog dana odobrio predlog i odredio jednomesečni pritvor, bez održavanja saslušanja u prisustvu okrivljenog i branioca.

U napred navedenim slučajevima sudovi su odredili sudski pritvor bez održavanja saslušanja u prisustvu okrivljenih i njihovih branilaca. Određivanjem pritvora bez dovođenja okrivljenog pred sudiju krši se ne samo domaće pravo već i međunarodni standardi ljudskih prava.

OEBS je i ranije pisao o ovoj zabrinjavajućoj praksi.⁶⁵ Izgleda da neke sudije i tužioci smatraju (ili su smatrali) da sudovi ne treba da saslušaju uhapšeno lice (ili branioca) ako optužnica⁶⁶ podignuta pre isteka policijskog pritvora sadrži i zahtev tužioca da se odredi pritvor.⁶⁷ Po njihovom mišljenju, tročlano sudsko veće može zatim odlučiti „na papiru“ na osnovu predloga tužioca sadržanog u optužnici, bez saslušavanja okrivljenog ili njegovog branioca.

⁶⁰ Član 154. PKZK.

⁶¹ Član 253. PKZK.

⁶² Član 153. PKZK.

⁶³ Član 260. PKZK.

⁶⁴ Član 317. PKZK.

⁶⁵ Videti Mesečni izveštaj OEBS-ovog SNPS od jula 2008: Sudski pritvor bez saslušanja u prisustvu okrivljenog. Propust sudova da vode precizne zapisnike sa suđenja.

⁶⁶ Kako je predviđeno članom 306(4) PZKPK.

⁶⁷ Član 212(4) PZKPK-a.

Takvo tumačenje zakona u suprotnosti je sa međunarodnim standardima i domaćim pravom. Dobijanje zahteva za pritvor, koji je sadržan u optužnici, ne oslobađa sudske vlasti obaveze održavanja saslušanja o zahtevu za sudski pritvor. Član 306(4) PZKPK predviđa da o predlogu za određivanje sudskog pritvora, koji je sadržan u optužnici, odlučuje tročlano sudsko veće (za razliku od jednog pretpretresnog sudije, što je uglavnom slučaj), i taj predlog ne ukida opšti zahtev iz člana 282. PZKPK da se pritvor može odrediti tek nakon saslušanja.

Nakon objavljivanja svog izveštaja o ovom konkretnom problemu, OEBS je uočio da je praksa naređivanja pritvora bez saslušanja prekinuta u sudovima u regionu Mitrovicë/Mitrovice, što je za svaku pohvalu; i u regionu Gjilan/Gnjilana se pritvor uvek naređuje nakon saslušanja okrivljenog i njegovog branioca. Istovremeno, praksa određivanja pritvora bez propisnog saslušanja i dalje je u velikoj meri prisutna u sudovima u Prishtinë/Prištini, Prizrenu i Pejë/Peći. U tim regionima, u slučajevima kada je zahtev za pritvor sadržan u podignutoj optužnici, tročlano sudsko veće i dalje odlučuje o pritvoru bez održavanja saslušanja u prisustvu okrivljenog i njegovog branioca. Mnogi tužioci i pretpretresne sudije, kao i branioci, član 306. PZKPK i dalje tumače kao da on dozvoljava takav postupak.

I međunarodno i važeće domaće pravo na Kosovu propisuju da se pritvor određuje tek nakon saslušanja u kojem okrivljeni i njegov branilac izlaze pred pretpretresnog sudiju i predstavljaju svoj slučaj. Sud uvek mora odlučivati o pritvoru u prisustvu okrivljenog i njegovog branioca, uključujući i slučajeve u kojima se pritvor traži putem predloga sadržanog u optužnici. Štaviše, saslušanje o pritvoru mora u principu da zadovolji, u što većoj meri tokom istrage, osnovne zahteve pravičnog suđenja, što znači da odbrani treba na odgovarajući način staviti na uvid dokumenta iz istražnih spisa koja su bitna za efikasno osporavanje potrebe za pritvorom.⁶⁸ Nedovođenjem uhapšenih lica pred sudiju krši se njihovo fundamentalno pravo na slobodu. Štaviše, sudsko većanje bez saslušanja okrivljenog takođe krši pravo okrivljenog da se brani i princip ravnopravne zastupljenosti strana.⁶⁹

Prilično rasprostranjena praksa naređivanja pritvora bez održavanja propisnog saslušanja okrivljenog ili njegovog branioca, uz donošenje oduke „na papiru“, predstavlja ozbiljnu povredu međunarodnog i domaćeg prava i sa njom treba odmah prestati.

⁶⁸ U slučaju *Shishkov protiv Bugarske* (presuda ECtHR od 9. januara 2003, stav 77), Evropski sud je dao pravno mišljenje da je „U slučaju lica čije pritvaranje spada u delokrug člana 5 § 1 (c), potrebno održati saslušanje. S obzirom na dramatičan uticaj koji lišavanje slobode ima na osnovna prava dotičnog lica, postupci sprovedeni prema članu 5 § 4 Konvencije moraju u principu zadovoljiti, u najvećoj mogućoj meri u uslovima istrage koja je u toku, osnovne zahteve pravičnog suđenja.“

⁶⁹ ECtHR je odlučio da: „S obzirom na dramatičan uticaj koji lišavanje slobode ima na osnovna ljudska prava pogođenog lica, postupci [za utvrđivanje zakonitosti nečijeg pritvaranja] u principu treba da zadovolje, u najvećoj mogućoj meri u okolnostima istrage koja je u toku, osnovne zahteve pravičnog suđenja.“ (*Shishkov protiv Bugarske*, presuda ECtHR-a od 9. januara 2003, stav 77). Zahtevi pravičnog suđenja uključuju principe adversarijalnog postupka i ravnopravne zastupljenosti strana (videti član 6. ECHR).

IV. OBRAZLOŽENJE REŠENJA O PRITVORU

OEBS je ranije izveštavao o neodgovarajućem obrazloženju odluke o naređivanju sudskog pritvora.⁷⁰ Sa zabrinutošću je primetio slabo obrazlaganje rešenja o pritvoru, kako prvog tako i rešenja o produženju pritvora, uprkos činjenici da i međunarodno i domaće pravo jasno zahtevaju potpuno obrazloženje.⁷¹

Četiri godine nakon svog poslednjeg izveštaja na ovu temu, OEBS uočava mala poboljšanja u obrazloženjima rešenja o pritvoru koje izdaju kosovski sudovi. U velikoj većini praćenih slučajeva, kosovske pretpretresne sudije ne obrazlažu propisno rešenja o naređivanju sudskog pritvora, te ne zadovoljavaju pravne standarde predviđene domaćim pravom i međunarodnim standardima ljudskih prava.

Uzimajući u obzir uočene greške koje se stalno ponavljaju, obrazloženja rešenja o pritvoru preispituju se i analiziraju posebno u Delu II ovog izveštaja. U tom delu se detaljno analiziraju međunarodni standardi i kosovska praksa o određivanju početnog pritvora, produženog pritvora, kućnog pritvora i alternative za pritvor.

V. POGREŠNO ODREĐIVANJE PRITVORA U SKRAĆENIM POSTUPCIMA

U skraćenim postupcima, na primer u predmetima za krivična dela za koje se izriče osnovna kazna zatvora u trajanju do tri godine,⁷² sudski pritvor može da se odredi samo „u izuzetnim slučajevima.”⁷³ Izuzetan karakter pritvora u takvim predmetima odražava se u rigoroznijim ograničenjima koje zakon propisuje u pogledu određivanja sudskog pritvora u skraćenim postupcima u odnosu na redovne postupke.⁷⁴ Obrazloženje je očigledno – pošto lišavanje slobode mora uvek da bude u izuzetnim slučajevima, određivanje sudskog pritvora u slučajevima koji uključuju manje prekršaje treba da budu propisani još strožijim zaštitnim mehanizmima. Iz tog razloga član 463(1)2 PZKPK određuje minimalni prag za kazne (godine zatvora) za dela za koje sudski pritvor može da se odredi u skraćenim postupcima.⁷⁵

⁷⁰ Videti OEBS-ov Pregled sistema krivičnog pravosuđa (april 2003 – oktobar 2004): Zločin, pritvor i kazna, (oktobar 2004), strana 32; videti i OEBS-ov Pregled sistema krivičnog pravosuđa (1999-2005): Reforma i druga značajna pitanja (mart 2006), strana 52.

⁷¹ Za međunarodno pravo, videti *Belchev protiv Bugarske*, presuda ECtHR-a od 8. aprila 2004, stav 82, za domaće pravo, videti član 283(1) PZKPK i Pravosudni cirkular 2000/27, od 19. decembra 2000.

⁷² Član 461 PZKPK.

⁷³ Vidi član 463(1) PZKPK.

⁷⁴ Vidi član 463 PZKPK vis-à-vis član 281 PZKPK.

⁷⁵ Tekst člana 463 PZKPK ukazuje da se ovi pragovi primenjuju na skraćene postupke u predmetima gde je pritvor određen samo zbog rizika uticaja na svedoka ili ometanja prikupljanja dokaza ili zbog mogućnosti ponovnog izvršenja dela, ali ne i zbog mogućeg rizika od bekstva – dok član 463(1)1 PZKPK, ne sadrži posebne odredbe za mogućnost bekstva već se odnosi na sve predmete skraćenih postupaka bez obzira na primenljivu kaznu. To samo po sebi dovodi do nekih pitanja, jer izgleda da zakon dozvoljava pritvor lica koje je osumnjičeno da je izvršilo nasilno krivično delo koje se kažnjava sa manje od dve godine kada postoji rizik da to lice pobegne (član 463(1)1 PZKPK), ali ne kada postoji rizik da to lice ponovo počini delo (član 463(1)2(ii) PZKPK). Ovo nije u potpunosti logičan stav pošto

OEBS je uočio da tužioci ponekad zahtevaju pritvor i da ga sudije odobravaju u skraćenim postupcima u predmetima za krivična dela za koje pritvor uopšte ne može da se odredi po zakonu.

U predmetu koji se vodio pred Opštinskim sudom u Prizrenu u kojem se za okrivljenog sumnjalo da je počinio krivično delo pretnje,⁷⁶ opštinski javni tužilac je 19. avgusta 2008. god. podneo optužni predlog i tražio da se optuženom odredi sudski pritvor. Tužilac se pozivao na član 463(1)2 u vezi sa članom 281(1)2(iii) PZKPK, na primer, na osnovu osnovane sumnje da je osumnjičeni počinio krivično delo i postojanja opasnosti da on ponovo izvrši isto delo pošto je okrivljeni već bio osumnjičen u jednom drugom predmetu u kojem je optužen za delo nanošenja lakše telesne povrede.⁷⁷ Na saslušanju koje je održano istog dana, sud je usvojio zahtev tužioca i odredio optuženom jednomesečni sudski pritvor.

U gore navedenom predmetu, pošto se javni tužilac nije pozivao na mogućnost od bežanja, sudski pritvor mogao je da bude uzet u razmatranje samo onda ako je za izvršeno delo predviđena zatvorska kazna od dve i više godina, kao što to član 463(1)2(ii) PZKPK izričito propisuje. Okrivljeni je međutim bio osumnjičen za delo za koje je predviđena novčana kazna ili zatvorska kazna u trajanju do jedne godine.⁷⁸ Pošto je sumnjivo delo kažnjivo zatvorskom kaznom u trajanju do godinu dana i pošto je ukazano samo na mogućnost ponavljanja istog dela (ali ne i mogućnost bežanja), sudski pritvor nije mogao da bude izrečen u skladu sa članom 463(1)2(ii) PZKPK. No ipak, tužilac je zahtevao sudski pritvor na osnovu iste zakonske odredbe, a pretpretresni sudija usvojio je zahtev tužioca i izrekao optuženom jednomesečni sudski pritvor.⁷⁹

U drugom predmetu koji se vodio pred Opštinskim sudom u Glogoc/Glogovcu četvorici okrivljenih je izrečen jednomesečni sudski pritvor, a sedmorici ostalih kućni pritvor skoro mesec dana pod optužbom nanošenja lakše telesne povrede⁸⁰ i učestvovanja u tuči.⁸¹ Pošto ove optužbe povlače za sobom maksimalnu kaznu do godinu dana i pošto se nije pozivalo na mogućnost bekstva kao osnovu za sudski pritvor, ni sudski niti kućni pritvor⁸² nisu mogli da budu određeni u skladu sa članom 463 PZKPK u ovom predmetu.

opasnost da okrivljeni ponovo počini nasilno krivično delo (čak iako se to krivično delo kažnjava sa manje od dve godine, tj. nije teško krivično delo) svakako da nije manje značajno od rizika da okrivljeni pobjegne nakon [prvog] krivičnog dela, a verovatno je i značajnije.

⁷⁶ Član 161(2) PKZK.

⁷⁷ Član 153 PKZK.

⁷⁸ Vidi član 161(2)PKZK.

⁷⁹ Vremensko ograničenje sudskog pritvora na 15 dana u skraćenim postupcima propisuje član 463(2) PZKPK koji nije primenjen u ovom slučaju jer je tužilac zahtevao pritvor podizanjem skraćene optužnice (dok se 15-dnevni vremenski period primenjuje na sudski pritvor pre podizanja optužnice).

⁸⁰ Član 153(1)4 PKZK.

⁸¹ Član 155(1) PKZK.

⁸² Kućni pritvor mora da se primeni u skladu sa istim propisima kao sudski pritvor, vidi članove 278(7), 281(1) I 283(1) PZKPK, koji treba povezano da se tumače. Takođe vidi presudu EctHR-a o predmetu *Vachev protiv Bugarske* (presuda od 8. jula 2004 god. stav 64) što se isto odnosi na kućni pritvor.

U gore navedenim predmetima, zahtev tužioca i odluka suda su očigledno predstavljale povredu propisa koji uređuju određivanje sudskog pritvora u skraćenim postupcima. Budući da je to tako, sudski pritvor u tim predmetima određen je suprotno važećem domaćem zakonu, čime su takođe povređeni i važeći međunarodni standardi ljudskih prava.⁸³

U svakom predmetu koji se rešava po skraćenom postupku javni tužioci i pretpretresne sudije dužne su da pažljivo razmotre da li zakon dozvoljava ili ne dozvoljava primenu mera sudskog pritvora.

VI. DUŽINA TRAJANJA PRETPRETRESNOG PRITVORA

U skladu sa međunarodnim pravom, svako ko je uhapšen ili pritvoren „ima pravo na suđenje u razumnom roku ili da bude pušten pre početka suđenja.”⁸⁴ ECHR stalno naglašava da „produženi pritvor može da bude opravdan samo u slučajevima kada postoje jasne indikacije stvarnog javnog interesa koji, bez obzira na pretpostavku nevinosti, ima prevagu nad pravom na slobodu.”⁸⁵ Sud je takođe ustanovio da osim stalne osnovane sumnje da je uhapšeno lice počinilo delo, treba da postoje i „ostale osnove” “relevantne i dovoljne kako bi produžavanje sudskog pritvora bilo zakonito,” koje su utvrdili sudski organi, i da nadležni organi vlasti moraju da posvete „posebnu pažnju” pri vođenju postupaka.⁸⁶

Evropski sud za ljudska prava nije uspeo da odredi maksimalnu dužinu „razumnog” perioda za pritvor, navodeći da razuman period trajanja pritvora treba da bude procenjen u skladu sa posebnim okolnostima svakog predmeta.⁸⁷ Sud je prihvatio da duži pritvor može da bude opravdan u predmetima koji se posebno odnose na kompleksnija krivična dela,⁸⁸ i/ili više osumnjičenih, posebno onih koji ne saraduju.⁸⁹ S druge strane, ECtHR nije prihvatio obrazloženje za duže pritvore kao što su dugi periodi pasivnosti u pogledu rada na predmetu pre pretresa,⁹⁰ odlaganja koja čine veštaci,⁹¹ nedovoljan broj osoblja,⁹² neadekvatna radna praksa,⁹³ i poteškoće koje se javljaju iz potrebe za se zaštititi identitet zaštićenih svedoka.⁹⁴

⁸³ U skladu sa članom 5(1) ECHR, pritvor je zakonit samo kada se primenjuje u skladu sa domaćim pravom.

⁸⁴ Član 5(3) ECHR.

⁸⁵ Videti *Punzelt protiv Republike Češka*, presuda ECtHR od 25. aprila 2000, stav 73.

⁸⁶ Videti *Labita protiv Italije*, presuda EctHR-a od 6. aprila, stavovi 152 i 153.

⁸⁷ Videti *Stögmüller protiv Austrije*, presuda EctHR-a od 10. novembra 1969.

⁸⁸ Videti na primer, predmet *W protiv Švajcarske*, presuda EctHR-a od 26. januara 1993, koja se odnosi na velike prevare u koje je bilo umešano rukovodstvo šezdeset kompanija.

⁸⁹ Videti *W protiv Švajcarske*, presuda EctHR-a od 26. januara 1993.

⁹⁰ Videti *Assenov a. o. protiv Bugarske*, presuda EctHR-a od 28. oktobra 1998.

⁹¹ Videti *Clooth protiv Belgije*, presuda EctHR-a od 12. decembra 1991.

⁹² Videti *Stögmüller protiv Austrije*, presuda EctHR-a od 10. novembra 1969. Videti takođe *Muller protiv Francuske*, presuda EctHR-a od 17. marta 1997.

⁹³ Videti *Assenov a. o. v. Bugarske*, presuda EctHR-a od 28. oktobra 1998.

⁹⁴ Videti *Clooth protiv Belgije*, presuda EctHR-a od 12. decembra 1991.

PZKPK isto tako propisuje da „svako lišavanje slobode, a posebno sudski pritvor u krivičnim postupcima mora da bude smanjen na najkraći mogući period.”⁹⁵ Zakon takođe predviđa da određeni pritvor mora da bude okončan onda kada razlozi koji su bili nužni za takvu meru prestanu da važe ili kada su ispunjeni uslovi da bude zamenjen nekom blažom merom.⁹⁶ PZKPK dalje predviđa rigorozne granice trajanja pritvora. U prvom rešenju o pritvoru okrivljeni se može pritvoriti na maksimalan period od meseca dana od dana hapšenja.⁹⁷ Zakon takođe ograničava maksimalnu dužinu pritvora pre podizanja optužnice do tri meseca za dela koja se kažnjavaju zatvorskom kaznom manje od pet godina, i šest meseci za krivična dela koja se kažnjavaju sa najmanje pet godina.⁹⁸ Samo u izuzetnim okolnostima ova maksimalna granica može da bude produžena za šest meseci u oba slučaja.⁹⁹

Međutim ove odredbe se ne poštuju uvek u praksi. OEBS je uočio povrede zakonski dozvoljene dužine trajanja pritvora kako u prvim odlukama o određivanju pritvora tako i u rešenjima o produženju pritvora.

U jednom slučaju u kojem je okrivljeni bio optužen za napad na službeno lice prilikom obavljanja službenih dužnosti,¹⁰⁰ 7. januara 2008. god. pretpretresni sudija iz Opštinskog suda u Prizrenu nakon ročišta koje nije bilo otvoreno za javnost a koje je bilo održano u odsustvu okrivljenog i njegovog branioca doneo je rešenje o određivanju pritvora u trajanju od dva meseca i to uprkos činjenici da član 284(1) PZKPK jasno navodi da prvo rešenje o sudskom pritvoru može da bude u maksimalnom trajanju od jednog meseca.

Neki problemi su takođe uočeni u pogledu poštovanja odgovarajuće dužine pritvora u predmetima skraćenih postupaka. Uzimajući u obzir blaži karakter datog krivičnog dela,¹⁰¹ u takvim premetima PZKPK ograničava period sudskog pritvora pre pokretanja skraćene optužnice do 15 dana.¹⁰² Ovo ograničenje međutim ne primenjuje se uvek u praksi.

Nakon nasilnih protesta koji su se dogodili 9. januara 2009. god na verskom skupu u džamiji koja se nalazi u selu Donje Zabeli, opština Glogoc/Glogovac, četvorici okrivljenih određen je sudski pritvor (9. januara 2009. god), a sedmorici preostalih određen je kućni pritvor (različiti datumi od 9. do 14. januara 2009. god). Sva okrivljena lica ostala su u kućnom/sudskim pritvoru do 5. februara 2009. god. Pošto je skraćena optužnica za taj slučaj bila podignuta 3. februara 2009, njihov pritvor je premašio dozvoljeni maksimum od 15 dana u skraćenim postupcima pre podizanja optužnice. Kao takav, njihov produženi pritvor nakon

⁹⁵ Član 5(3) PZKPK.

⁹⁶ Član 268(1-3) PZKPK.

⁹⁷ Član 284(1) PZKPK.

⁹⁸ Član 284(2) PZKPK.

⁹⁹ Član 284(3) PZKPK.

¹⁰⁰ Član 317 PKZK.

¹⁰¹ Skraćeni postupci primenjuju se u slučaju krivičnog dela za koje je predviđena novčana kazna ili zatvorska kazna u trajanju do tri godine, vidi član 461 PZKPK.

¹⁰² Član 463(2) PZKPK.

isteka 15 dana u suprotnosti je sa članom 463(2) PZKPK i takođe u suprotnosti sa članom 5(1) ECHR.¹⁰³

U slučaju koji se odnosio na kosovskog Albanca osumnjičenog za nanošenje lakših telesnih povreda¹⁰⁴ kosovskom Srbinu, okrivljenog je uhapsila policija i Opštinski sud u Ferizaj/Uroševcu mu je nakon toga odredio kućni pritvor u periodu od 5. februara 2009. do 2. marta 2009. Skraćena optužnica podneta je 8. maja 2009. god. Pošto mere kućnog pritvora moraju da se odrede uz poštovanje istih garancija kao i prilikom određivanja sudskog pritvora,¹⁰⁵ i pošto je skraćena optužnica u ovom slučaju podneta mnogo kasnije od početnih 15 dana trajanja kućnog pritvora, kućni pritvor okrivljenog nakon prvobitnih 15 dana pritvora bio je nezakonit po članu 463(2) PZKPK i 5(1) EKLJP.

U predmetu pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, 16. januara 2009. god. okrivljeni je osumnjičen za nanošenje lakših telesnih povreda¹⁰⁶ i prouzrokovanje štete na pokretnoj imovini¹⁰⁷ i određen mu je jednomesečni sudski pritvor na osnovu rešenja pretpretresnog sudije iz EULEX-a, a na osnovu zahteva koji je podneo tužilac EULEX-a. Okrivljeni je ostao u sudskom pritvoru i proveo u pritvoru 15 dana uprkos činjenici da skraćena optužnica nije podignuta protiv njega. Zastupnik odbrane je 2. februara 2009. god podneo zahtev u kome traži od suda da ukine sudski pritvor njegovom klijentu i da ga zameni izricanjem mere javljanja u policijsku stanicu, međutim, okrivljeni je ostao u pritvoru. Tokom istražnog saslušanja koje je održano 11. februara 2009. god. zastupnik odbrane je još jednom ukazao na pitanje nezakonitog produžavanja pritvora za njegovog klijenta i još jednom je skrenuo pažnju tužiocu na jasne odredbe člana 463(2) PZKPK. Nakon završetka saslušanja, tužilac EULEX-a je podneo zahtev sudu da izrekne alternativnu meru protiv okrivljenog, istog tog dana pretpretresni sudija je doneo odluku da ukine optuženom sudski pritvor i naredi neodložno puštanje. U ovom slučaju, okrivljeni je protivzakonito držan u pritvoru više od nedelju dana i bio je pušten samo nakon ponovljenih zahteva branioca za puštanjem iz pritvora.

Kosovski zakon takođe propisuje rigoroznije propise za određivanje sudskog pritvora u predmetima u kojima se akteri maloletna lica. Kosovski zakon o maloletnicima propisuje da sudski pritvor osumnjičenih maloletnika ne može da bude određen na više od tri meseca.¹⁰⁸ No ipak, uočeno je da se u nekim izolovanim slučajevima maloletnici drže u sudskom pritvoru na period koji prevazilazi zakonsku gornju granicu od tri meseca.

U jednom predmetu iz Regiona Prizren u kojem je maloletno lice bilo osumnjičeno za izvršenje krivičnog dela silovanja,¹⁰⁹ optuženo maloletno lice je držano u

¹⁰³ U skladu sa članom 5(1) ECHR, pritvor je zakonit samo onda kada se određuje u skladu sa domaćim zakonom.

¹⁰⁴ Član 153 PZKPK.

¹⁰⁵ Član 278(7) PZKPK. Videti takođe, *Vachev protiv Bugarske*, Presuda ECtHR od 8. jula, stav 64.

¹⁰⁶ Član 153 PKZK.

¹⁰⁷ Član 260 PKZK.

¹⁰⁸ Član 64(2), Uredba UNMIK-a br. 2004/8 o Zakonu Kosova o maloletnicima, 20. april 2004; (ZKM).

¹⁰⁹ Član 193 PKZK.

sudskom pritvoru od svog hapšenja 7. novembra 2007. god. do marta 2008. god. što je ukupno iznosilo četiri i po meseca. Produžavanje sudskog pritvora po isteku prvobitnog tromesečnog pritvora u suprotnosti je sa članom 64(2)KZM i iz tog razloga je u suprotnosti sa zakonom shodno članu 5(1) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Ukratko, izgleda da pritvor na Kosovu neopravdano dugo traje. Neke pretpretresne sudije određuju pritvor uprkos tome što to jasno čini povredu odredbi PZKPK, dok se u drugim slučajevima pritvor određuje u skladu sa domaćim proceduralnim zakonom, ali verovatno bez utvrđivanja ostalih “važnih i dovoljnih” osnova koje su potrebne u skladu sa međunarodnim standardima koji treba da opravdaju produžavanje pritvora. Sudije i tužioci trebalo bi da se pažljivije pridržavaju zakonskih odredbi koje uređuju dužinu pritvora tokom trajanja krivičnih postupaka.

VII. OSTALA KRŠENJA KOJA SU U VEZI SA PRITVOROM

Osim problema koji su već prethodno pomenuti nadgledanjeje takođe ustanovilo seriju ostalih kršenja koji su povezana sa primenom pritvora u pravcu krivičnih procedura sprovedenih na Kosovu.

Na primer maloletnici se nekada pošalju u pritvor bez prethodnog sprovedenog detaljnog medicinskog pregleda. To je kontradiktorno zahtevima zakona koji kaže da: “maloletnici moraju da prođu detaljan lekarski pregled pre početka bilo kakvog pritvora da bi se osiguralo da je njegovo/njeno zdravlje zadovoljavajuće za pritvor.”¹¹⁰

Takođe se pominje da neke presude o pritvoru – kako presude o početnom pritvoru tako i presude o produžetku pritvora – netačno navode period u pogledu koga se na njih može uložiti žalba. One ističu da, na primer, na iste može biti uložena žalba u roku od tri dana, dok zakon jasno predviđa da se na presude o pritvoru može uložiti žalba u roku od 24 časa.¹¹¹

Od posebnog značaja jeste činjenica da sudije ponekada ne uspevaju na odgovarajući način da proračunaju period pritvora i da ga uključe u kaznu zatvora, čime očigledno krše odredbe PZKPK-a.

U predmetu u koji su bila umešana tri okrivljena lica koji su optuženi da su dali mito¹¹² i jednog okrivljenog (i od tada suspendovanog sudiju) optuženog da je prihvatio mito,¹¹³ prizrenski opštinski sud je 10. jula 2007. doneo svoju presudu u kojoj je jedan okrivljeni proglašen krivim, druga dva okrivljena su oslobođena a odbačena je optužba protiv četvrtog okrivljenog. Okrivljeni koji je proglašen krivim osuđen je za davanje mita, i kažnjen kaznom zatvora od pet meseci.

¹¹⁰ Član 42 PZMK

¹¹¹ Član 283(3) PZKPK.

¹¹² Član 344 PCKK.

¹¹³ Član 343 PCKK.

Prilikom njegovog kažnjavanja, sud je naložio da period koji je proveo u sudskom pritvoru (skoro jedan pun mesec) bude oduzet od petomesečne kazne zatvora; sud nije, međutim, naredio da period koji je proveo u kućnom pritvoru nakon što je pušten iz sudskog pritvora (dodatnih mesec i po dana) bude na sličan način oduzet od kazne.

Neuključivanje perioda provedenog u kućnom pritvoru (zajedno sa periodom provedenim u sudskom pritvoru) u proračun kazne koja preostaje da bude pravosnažno odslužena od strane optuženog predstavlja jasan i ozbiljan prekršaj Kosovskog zakona o krivičnom postupku, koji izričito predviđa da ne samo da period sudskog pritvora mora da bude uključen u proračunavanje kazne zatvora, već i bilo koji period kućnog pritvora.¹¹⁴ Imajući isto u vidu, u pitanju je ne samo vreme koje je optuženi proveo u sudskom pritvoru već i bilo koji posledični period koji je proveo u kućnom pritvoru koji mora biti proračunat (odnosno oduzet od) kazne zatvora. Vredi napomenuti, da lice čije vreme provedeno u pritvoru nije propisno uračunato prilikom izricanja kazne ima pravo na nadoknadu.¹¹⁵ Kosovski tužioci i sudije bi uvek trebalo da primenjuju pritvor u potpunom skladu sa važećim zakonskim odredbama i striktno poštujući sve zaštitne mere predviđene zakonom.

VIII. SITUACIJA U SEVERNIM OPŠTINAMA REGIONA MITROVIČE/MITROVICE

Od političkih i pravnih događanja nakon februara 2008. na Kosovu, pravosudni sistem u kosovskom regionu Mitrovicë/Mitrovica funkcionisao je samo u ograničenom kapacitetu.¹¹⁶ Odsustvo potpuno funkcionalnog pravnog i tužilačkog sistema u severnim opštinama ozbiljno otežava vladavinu prava i dovodi do ozbiljnih prekršaja prava na slobodu, prava na pristup pravosuđu, i prava na suđenje u razumnom roku.¹¹⁷ Od jula 2009, 59 pojedinaca drži se u sudskom pritvoru a 22 pojedinca u kućnom pritvoru, na osnovu naloga za pritvor izdatih od strane Okružnog suda u Mitrovicë/Mitrovici i

¹¹⁴ Član 278(7)2 PZKPK, koga treba pročitati u vezi sa članom 73(1) PKZK, predviđa da bilo koji period kućnog pritvora mora biti uključen u kaznu zatvora.

¹¹⁵ Član 538(2) PZKPK.

¹¹⁶ U ovom trenutku ne postoje funkcionalan opštinski ili prekršajni sud u opštinama Zubin Potok i Leposavić/Leposaviq. Okružni sud u Mitrovicë/Mitrovici funkcionise sa ograničenim kapacitetima u prostorijama Opštinskog suda u Vushtrri/Vučitrnu; ovaj okružni sud takođe obuhvata opštine Skenderaj/Srbica i Vushtrri/Vučitrn, tako da se ove opštine dodaju listi onih bez potpuno funkcionalnog sudskog sistema. Opštinski sud u Mitrovicë/Mitrovici (koji obuhvata severnu i južnu Mitrovicë/Mitrovicu i Zvečan/Zveçan) takođe radi sa ograničenim kapacitetom u Vushtrri/Vučitrnu. Opštinsko i okružno tužilaštvo u ovom regionu takođe deluje u ograničenom stepenu iz zgrade suda u Vushtrri/Vučitrnu i nije sposobno da obradi većinu krivičnih dela koja su nastala pre 21. februara 2008. zbog toga što nemaju pristup dosijeima koji se nalaze u zgradi suda u severnoj Mitrovicë/Mitrovici. Ova situacija postojala je od 21. februara 2008, i raspoređivanje sudija i tužilaca EULEX-a, koji su počeli sa radom od decembra 2008, nije značajno poboljšalo situaciju. Do sada, EULEX koji radi u sudnici koja se nalazi u severnoj Mitrovicë/Mitrovici, završio je dva krivična predmeta, i čak ukoliko počnu da sprovode veći broj suđenja u bliskoj budućnosti, praktična i pravna pitanja ih mogu sprečiti da u potpunosti zamene sudski sistem u regionu.

¹¹⁷ Za dalje pojedinosti, vidi Mesečni izveštaj SNPS-a za decembar 2008: Pravosudni sistem u Mitrovicë/Mitrovici: Nastavak zabrinutosti o ljudskim pravima i nedavni događaji.

Opštinskog suda u Mitrovicë/Mitrovici.¹¹⁸ Mnogima od njih pritvor je produžavan neprekidno tokom perioda u kome je sud funkcionisao samo u ograničenim kapacitetima. Sledeći slučajevi mogu služiti kao primeri:

U predmetu pred Okružnim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, okrivljeni je optužen za ubistvo sa otežavajućim okolnostima,¹¹⁹ pokušaj ubistva,¹²⁰ i neovlašćeno vlasništvo, kontrolu, posedovanje ili upotrebu oružja,¹²¹ kao saučesnik,¹²² i držan je u pritvoru od 6. februara 2007. Njegovo suđenje nalazilo se u konačnoj fazi kada je sud prestao da radi februara 2008, i nikakav napredak nije ostvaren od tada. U međuvremenu, sud je neprekidno produžavao njegov sudski pritvor do vremena pisanja ovog izveštaja.

U još jednom predmetu pred Okružnim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, okrivljeni je optužen za ubistvo¹²³ i neovlašćeno vlasništvo, kontrolu, posedovanje ili upotrebu oružja¹²⁴ zbog čega je držan u pritvoru od 31. maja 2007. Njegovo suđenje još uvek nije započelo u vreme kada je sud prestao da radi. Njegov sudski pritvor neprekidno je produžavan do vremena pisanja ovog izveštaja.

Mnoga druga lica pritvorena na osnovu presuda izdatih od strane Okružnog ili Opštinskog suda u Mitrovicë/Mitrovici nalaze se u sličnom položaju. Ova situacija ističe ozbiljne zabrinutosti kada govorimo o poštovanju njihovih osnovnih prava na slobodu i suđenje u razumnom vremenskom roku.¹²⁵ Trebalo bi zapamtiti da bilo koji period pritvora periodično treba da bude preispitan od strane suda¹²⁶ i da su organi reda i mira, u slučaju produženog pritvora, dužni da pokažu da osnova za nastavak pritvora postoji i dalje i da sprovedu postupke uz "posebnu revnosnost."¹²⁷ Štaviše, bilo koji pritvor ne bi trebalo da traje više nego što je potrebno¹²⁸ i vlasti imaju opštu dužnost da organizuju svoje pravne sisteme kako bi omogućili sudovima da postupaju u skladu sa pravom na suđenje u razumnom vremenskom periodu.¹²⁹ Na kraju, kada se suoče sa privremenom obustavom rada, javni organi su dužni da preduzmu sve potrebne popravne mere kako bi što pre otklonili takve vanredne situacije.¹³⁰

¹¹⁸ Informacije dobijene sa *Lista lica koja se drže u sudskom pritvoru i kućnom pritvoru*, dostupne u Okružnom sudu u Mitrovicë/Mitrovici i Opštinskom sudu u Mitrovicë/Mitrovici (jul 2009).

¹¹⁹ Član 147 PKZK.

¹²⁰ Članovi 146 i 20, PKZK.

¹²¹ Član 328 PKZK.

¹²² Član 23 PKZK.

¹²³ Član 146 PKZK.

¹²⁴ Član 382 PKZK.

¹²⁵ Članovi 5 i 6, ECHR.

¹²⁶ Članovi 212(4) i 284-287 PZKPK.

¹²⁷ Član 285(1) PZKPK; videti takođe *Dobrev protiv Bugarske*, Presuda ECtHR od 10. avgusta 2006, stav 79.

¹²⁸ Član 5(3) PZKPK; videti takođe *Labita protiv Italije*, presuda ECtHR od 6. aprila 2000, stav 152.

¹²⁹ Videti *Spentzouris protiv Grčke*, presuda ECtHR od 7. maja 2002, stav 27.

¹³⁰ Videti *Baggetta protiv Italije*, presuda ECtHR od 25. juna 1987, stav 23.

IX. ZAKLJUČAK

Lična sloboda predstavlja osnovni uslov koji bi sva lica normalno trebalo da uživaju, i bilo kakvo uskraćivanje istog uvek bi trebalo da se smatra merom poslednjeg izbora, koja treba da se primenjuje striktno u skladu sa zakonom i nikada ne duže od potrebnog. Ovaj osnovni način razmišljanja sadržan je kako u međunarodnim standardima ljudskih prava tako i u PZKPK.

Iako kosovski zakon propisuje adekvatan normativni okvir koji uređuje primenu mere pritvora tokom krivičnih postupaka, u skladu sa važećim međunarodnim standardima, ipak i dalje ostaju raznoliki problemi u vezi sa primenom sudskog pritvora u praksi. Zahtevi za pritvor uloženi od strane tužilaca i presude o pritvoru usvojene od strane pretpretresnih sudija veoma često sadrže nedovoljno obrazloženje; pritvori u nekim slučajevima traju neopravdano dugo; ostaju značajni problemi kada govorimo o primeni pritvora u skraćenim postupcima. U severnim opštinama u regionu Mitrovicë/Mitrovice, odsustvo potpuno funkcionalnog pravosudnog sistema ozbiljno otežava vladavinu prava i dovodi do ozbiljnih prekršaja ljudskih prava.

Naravno, pritvor predstavlja proceduralnu meru čija je primena uređena složenim zakonskim odredbama, koje veoma često zahtevaju pažljivo uravnotežavanje konkurentnih ili čak oprečnih interesa. Iako se vlasti brinu da se spreči bekstvo okrivljenog, da se ne ometa pravda ili da se izbegne ponovno izvršenje prekršaja, svako lišavanje slobode treba da odnese prevagu nad pretpostavkom o slobodi. Kosovo zasigurno nije jedino mesto gde se mere pritvora često primenjuju u praksi, uprkos postojanju adekvatnog odgovarajućeg pravnog okvira. Međunarodni nadzorni mehanizmi ističu da hapšenja i pritvori bez razumnog uzroka i bez postojećeg delotvornog pravnog leka nažalost ostaju česta pojava u svetu.¹³¹ Na globalnom nivou, Savet UN-a za ljudska prava nedavno je potvrdio još jednom da “značajan broj lica lišenih slobode često nisu u mogućnosti da izvuku koristi iz pravnih resursa i garancija na koje polažu pravo za sprovođenje njihove odbrane kao što je predviđeno zakonom u bilo kom pravosudnom sistemu i shodno važećim dokumentima o ljudskim pravima.”¹³² A na regionalnom evropskom nivou, statistike ECtHR-a pokazuju da prekršaji prava na slobodu i bezbednost u delokrugu rada Saveta Evrope jesu među najčešćim prekršajima ljudskih prava, a koje po učestalosti javljanja prevazilaze samo prekršaji prava na pravedno suđenje i prava na imovinu.¹³³

Kosovske sudije i tužioci trebalo bi da ulože dodatne napore da reše istaknute nedostatke u primeni mera pritvora, pažljivim poštovanjem svih zakonskih mera zaštita predviđenih PZKPK-om. U poređenju sa nalazima poslednjeg izveštaja OEBS-a o primeni pritvora na Kosovu,¹³⁴ sudije i tužioci ostvarili su postepeni napredak u prošlim nekoliko godina u obezbeđivanju bolje usaglašenosti sa domaćim pravom i međunarodnim standardima

¹³¹ Vidi Ljudska prava pri sprovođenju pravde. Priručnik o ljudskim pravima za sudije, tužioce i advokate (Zbornik knjiga na temu stručne obuke br. 9), strana 161.

¹³² Savet UN-a za ljudska prava, *Izveštaj Radne grupe za samovoljni pritvor*, A/HRC/10/21 (16. februar 2009), stav 45.

¹³³ Videti *Godišnji izveštaj za 2008*. Evropskog suda za ljudska prava, strana 133, 139.

¹³⁴ Videti *Izveštaj OEBS-a za Kosovo*. Pregled sistema krivičnog pravosuđa (april 2003–oktobar 2004). Krivična dela, pritvor i kažnjavanje.

ljudskih prava o merama pritvora u krivičnim postupcima. Bez obzira na isto, ostaju značajni problemi, i od posebnog značaja jeste činjenica da mnogi prekršaji koje je OEBS identifikovao pre nekoliko godina preovlađuju i dalje.

X. PREPORUKE

Skupštini Kosova:

- Izmeniti član 14(2) PZKPK u skladu sa članom 212(4) PZKPK kako bi se izbacila bilo kakva zabuna u pogledu maksimalnog perioda u kome okrivljeni može biti držan u policijskom pritvoru pre nego što bude izveden pred sudiju.

Vrhovnom sudu Kosova:

- U kontekstu konkretnog predmeta ili pravnim mišljenjem datim u svrhu objašnjenja, razjasniti da se član 306(4) PZKPK mora tumačiti u vezi sa članovima 282 i 287(1) PZKPK, i da pritvor mora uvek biti izrečen samo nakon saslušanja okrivljenog i njegovog branioca, uključujući i slučajeve u kojima je zahtev za pritvor naveden u optužnici.

Policiji:

- Uvek slati policijske izveštaje javnom tužiocu u najkraćem mogućem roku, kako bi on, ako je to potrebno, imao dovoljno vremena da sastavi dobro obrazložene zahteve za pritvor.

Tužiocima:

- Zahtevati pritvor samo u slučajevima u kojima zakon i posebne okolnosti slučaja dozvoljavaju datu restriktivnu meru.
- Uvek potkrepite zahteve za pritvor relevantnim o dovoljnim dokazima.

Sudijama:

- Uvek zakažite i održite, u okviru zakonski propisanog vremenskog okvira, pretres o pritvoru u prisustvu okrivljenog i branioca pre odlučivanja o zahtevu tužioca za pritvor.
- Pružiti relevantne i dovoljne razloge u svim presudama u kojima se izriče mera pritvora, u skladu sa važećim međunarodnim i domaćim zakonodavstvom.
- Osigurati da sudovi i sve druge uključene institucije, kao što su policija, tužilaštvo, instituti za sudsku medicinu, centri za socijalni rad, itd. deluju sa posebnom revnošću i hitnošću u postupcima u koji su umešani pritvorena okrivljena lica i kako bi se sprečila neopravdana kašnjenja.

Kosovskoj advokatskoj komori:

- Naložiti braniocima da delotvorno brane pravo svojih klijenata na slobodu putem dobro osnovanih argumenata i tužbenih predloga.

Kosovskom institutu za pravosuđe:

- Nastaviti sa organizovanjem dodatne obuke za kandidate za tužioce i sudije i za aktivne sudije i tužioce o odgovarajućem obrazlaganju zahteva i presuda o pritvoru.
- Nastaviti sa pružanjem dodatne obuke sudijama i tužiocima o primeni pritvora tokom krivičnog postupka na Kosovu.
- Uvek pozivati na obuku o pritvoru kako službenike policije tako i službenike za uslovni otpust i popravne službe.